

- Петрук, О. М. (2019). Українська мова: підручник для 2 кл. з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Частина 1. Львів: Світ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716165>
- Петрук, О. М. (2020). Українська мова та читання: підручник для 3 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Частина 1. Львів: Світ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720508>
- Петрук, О. М. (2021). Українська мова та читання: підручник для 4 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Частина 1. Львів: Світ. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724747>

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ У ПІДРУЧНИКУ З ІСТОРІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У 5 КЛАСІ

Пометун Олена,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

 opometun@gmail.com

Інтеграцію в освіті розглядають у багатьох аспектах, зокрема як цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін/предметів у самостійну систему цільового призначення – зазвичай інтегрований курс, спрямований на забезпечення цілісності знань та вмінь учнів у межах освітньої галузі чи кількох галузей.

Реалізація завдань інтеграції змісту, передбачених Державним стандартом (Державний стандарт, 2020), стала основою модельної програми інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство», створеної колективом наукових співробітників відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України (Пометун, Ремех, Малієнко, Мороз, 2021). Методологія внутрігалузевої (в галузі історичної та громадянської освіти) інтеграції, розроблена авторами програми, базується на тому, що зміст навчального матеріалу курсу формувався у вигляді блоків міжпредметної інформації навколо виокремлених стрижневих системоутворювальних категорій чи ідей, що давало змогу досліджувати їх під кутом зору різних навчальних предметів/освітніх галузей. Явища суспільного життя сьогодення та минулого, що позначені цими міжпредметними категоріями, розглядаються в одному тематичному блоці (розділі курсу, параграфі, на уроці) з урахуванням особливостей методів дослідження окремих наук: історії, філософії, політології чи правознавства (Пометун, Гупан, 2022). Така сукупність понять, категорій, ідей у кожній темі курсу складає знансвий складник компетентностей учнів, що формуються засобами галузі громадянської та історичної освіти.

Кожен параграф є цілісною системою компонентів, що забезпечують реалізацію завдань конкретного уроку та орієнтовані на активну діяльність учня. У підручнику поєднано основний (інформаційний) текст, додаткові тексти, візуальний ряд, поліграфічний дизайн та методичну складову для опрацювання учнями і вчителем кожної теми та розділу в цілому.

Виходячи з цього, у процесі проєктування підручника окремі параграфи так само передбачають опанування учнями певного тематичного блоку інформації щодо міжпредметних для галузі широких категорій та ідей з урахуванням особливостей змісту і методів дослідження історичної, правової чи філософської науки. Наприклад, міжпредметними поняттями, без яких неможливо опанувати історичні /громадянознавчі/ правові знання, є «суспільство», «спільнота», «людина», «історія», «історичний час» «історичний простір», «суспільний простір» тощо. У тексті вступних параграфів до підручника «Досліджуємо історію і суспільство» ці поняття не лише введено, пояснено, але й подано у зв'язках, певній логіці формування, наприклад від поняття «суспільство» до поняття «минуле суспільства» та «історія – наука про минуле суспільства». Щодо міжгалузевих знань і умінь, то наприклад, у темі «Як пов'язані історія і простір», можна побачити, що діти залучаються до обговорення зв'язку між довкіллям і способом життя людей, опановують поняття «географічний простір», працюють із картами, тобто вдосконалюють знання і уміння з географії. А у темі «У яких джерелах люди шукають інформацію» діти звертаються до широкого спектру знань і умінь, насамперед з інформатики. І такі приклади знаходимо у більшості параграфів підручника. Це дозволяє стверджувати, що інтеграція серйозно збільшує інформативну ємність уроку.

Інтегрований підхід реалізується також через визначення для кожного параграфу підручника/теми/розділу очікуваних результатів, яких мають досягти учні, опрацювавши параграф. Результати сформульовані з урахуванням основних понять та ідей модельної програми і передбачають розвиток в учнів ключових (а отже міжпредметних, міжгалузевих) компетентностей. Ясно сформульовані інтегровані результати майбутнього уроку дають змогу уточнити вміст уроку (відібрати ту порцію навчального матеріалу: знань і способів дій, що опановуватиметься учнями саме на цьому уроці) у модельній програмі.

Проте відбір інтегрованого змісту є лише першим етапом формування навчальної книги. Адже у підручнику будь-який навчальний матеріал «запрацює» лише за умови, якщо перед учнями поставлене чітке завдання, як саме цей матеріал має бути опанований, яким способом і під яким кутом зору. Тому для формування в учнів цілісних уявлень щодо життя суспільства підручник має містити систему міжпредметних завдань, які формують відповідні знання, уміння й ставлення учнів. Система завдань у підручнику з інтегрованого курсу формується так, щоб у процесі пошуку шляхів їх розв'язання та відповідей учні залучались до міркувань: як зароджувались, розвивались, змінювались суспільні явища, які чинники і як на це впливали, якими вони є сьогодні та якими можуть бути перспективи подальшого їхнього розвитку. Завдання/запитання підручника розробляються у відповідності до очікуваних результатів уроку

і можуть використовуватись у різних його частинах. Виконання учнями системи таких завдань і забезпечує опанування ними інтегрованим вмістом навчання у процесі активної роботи з джерелами інформації.

Відбір джерел також має здійснюватись із урахуванням міжпредметного змісту, тобто передбачати ознайомлення дітей з історичними джерелами різних типів, як писемними, так і речовими, включаючи пам'ятки культури, що формують навколишнє історичне середовище. До них мають додаватись сучасні нормативно-правові акти, фрагменти сучасних енциклопедичних видань чи творів художньої/науково-популярної літератури. Так само відбираються ілюстрації із зображенням аутентичних і сучасних візуальних джерел, фотографії речових пам'яток та музейних експозицій, подій сьогодення. Кожне джерело має супроводжуватись пояснювальним текстом і відповідним перетворюючим або творчо-пошуковим завданням (Пометун, Гупан, 2022).

Отже, проектування підручника з інтегрованого курсу як первинної одиниці побудови навчального процесу передбачає такий алгоритм дій:

- розподіл матеріал теми на уроки / параграфи, кожен з яких інтегрує інформацію з різних предметів щодо наскрізних ідей чи категорій;
- визначення очікуваних результатів навчання учнів з опанування матеріалом параграфу;
 - уточнення вмісту параграфу: відбір навчального матеріалу: знань і способів дій, що опрацьовуватимуться;
 - відбір оптимальних видів активностей учнів і формулювання міжпредметних пізнавальних завдань/запитань, що спрямовують учнів на опанування інтегрованого змісту та дозволяють ефективно формувати компетентності і наскрізні уміння учнів засобами різних предметів.

Список використаних джерел

- Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886
- Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В. (2021). Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni_prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf
- Пометун, О.І., Гупан, Н.М. (2022). Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника «Досліджуємо історію і суспільство»). *Проблеми сучасного підручника*, 28, 118–132. <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/196/203>